

Andria

Publius Terentius Afer

ANDRIA

DIDASCALIA

INCIPIIT ANDRIA TERENTI
ACTA LVDIS MEGALENSIBVS
M. FVLVIO M'. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB.
EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO L. HATILIVS PRAENESTINVS
MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI
TIBIS PARIBVS TOTA
GRAECA MENANDRV
FACTA PRIMA
M. MARCELLO C. SVLPICIO COS.

PERSONAE

PROLOGUS
SIMO SENEX
SOSIA LIBERTVS
DAVOS SERVOS
MYSIS ANCILLA
PAMPHILVS ADVLESCENS
CHARINVS ADVLESCENS
BYRRIA SERVOS
LESBIA OBSTETRIX
GLYCERIVM MVLIER
CHREMES SENEX
CRITO SENEX
DROMO LORARIVS

PERIOCHA
G. SVLPICI APOLLINARIS

Sororem falso creditam meretriculae
Genere Andriae, Glycerium, uitiat Pamphilus
Grauidaque facta dat fidem, uxorem sibi
Fore hanc; namque aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis, atque ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens suos

Quid haberet animi filius cognoscere.
Daii suasu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum ut uidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat.
Mox Pamphilo, aliam dat Charino coniugem.

PROLOGVS

Poeta quom primum animum ad scribendum adpult,
id sibi negoti credidit solum dari,
populo ut placerent quas fecisset fabulas.
verum aliter evenire multo intellegit;
nam in prologis scribundis operam abutitur, 5
non qui argumentum narret sed qui malevoli
veteris poetae maledictis respondeat.
nunc quam rem vitio dent quaeso animum adtendite.
Menander fecit Andriam et Perinthiam.
qui utramvis recte norit ambas noverit: 10
non ita dissimili sunt argumento, [s]et tamen
dissimili oratione sunt factae ac stilo.
quae convenere in Andriam ex Perinthia
fatetur transtulisse atque usum pro suis.
id isti vituperant factum atque in eo disputant 15
contaminari non decere fabulas.
faciuntne intellegendo ut nil intellegant?
qui quom hunc accusant, Naevium Plautum Ennium
accusant quos hic noster auctores habet,
quorum aemulari exoptat neglegentiam 20
potius quam istorum obscuram diligentiam.
de(h)inc ut quiescant porro moneo et desinant
male dicere, malefacta ne noscant sua.
favete, adeste aequo animo et rem cognoscite,
ut pernoscatis ecquid <spei> sit relicuom, 25
posthac quas faciet de integro comoedias,
spectandae an exigendae sint vobis prius.

ACTVS I

Simo Sosia

SI. Vos istaec intro auferte: abite.-- Sosia,
 ades dum: paucis te volo. SO. dictum puta:
 nempe ut curentur recte haec? SI. immo aliud. SO. quid est 30
 quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
 SI. nil istac opus est arte ad hanc rem quam paro,
 sed eis quas semper in te intellexi sitas,
 fide et taciturnitate. SO. exspecto quid velis.
 SI. ego postquam te emi, a parvolo ut semper tibi 35
 apud me iusta et clemens fuerit servitus
 scis. feci ex servo ut esses libertus mihi,
 propterea quod servibas liberaliter:
 quod habui summum pretium persolvi tibi.
 SO. in memoria habeo. SI. haud muto factum. SO. gaudeo 40
 si tibi quid feci aut facio quod placeat, Simo,
 et id gratum <fui>sse advorsum te habeo gratiam.
 sed hoc mihi molestumst; nam istaec commemoratio
 quasi exprobratiost inmemoris benefici.
 quin tu uno verbo dic quid est quod me velis. 45
 SI. ita faciam. hoc primum in hac re praedico tibi:
 quas credis esse has non sunt verae nuptiae.
 SO. quor simulas igitur? SI. rem omnem a principio audies:
 <eo> pacto et gnati vitam et consilium meum
 cognosces et quid facere in hac re te velim. 50
 nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia, <et>
 ~liberius vivendi fuit potestas~ (nam antea
 qui scire posses aut ingenium noscere,
 dum aetas metus magister prohibebant? SO. itast.)
 SI. quod plerique omnes faciunt adolescentuli, 55
 ut animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
 alere aut canes ad venandum aut ad philosophos,
 horum ille nil egregie praeter cetera
 studebat et tamen omnia haec mediocriter.
 gaudebam. SO. non iniuria; nam id arbitror 60
 adprime in vita esse utile, ut nequid nimis.
 SI. sic vita erat: facile omnis perferre ac pati;
 cum quibus erat quomque una is sese dedere,
 <eo>rum obsequi studiis, adversus nemini,
 numquam praeponens se illis; ita ut facillume 65
 sine invidia laudem invenias et amicos pares.
 SO. sapienter vitam instituit; namque hoc tempore
 obsequium amicos, veritas odium parit.
 SI. interea mulier quaedam abhinc triennium
 ex Andro commigravit huc vicinia, 70
 inopia et cognatorum neglegentia
 coacta, egregia forma atque aetate integra.
 SO. ei, vereor nequid Andria adportet mali!

SI. primo haec pudice vitam parce ac duriter
 agebat, lana ac tela victum quaeritans; 75
 sed postquam amans accessit pretium pollicens
 unus et item alter, ita ut ingeniumst omnium
 hominum ab labore proclive ad lubricitatem,
 accepit condicionem, de(h)inc quaestum occipit.
 qui tum illam amabant forte, ita ut fit, filium 80
 perduxere illuc, secum ut una esset, meum.
 egomet continuo mecum "certe captus est:
 habet". observabam mane illorum servolos
 venientis aut abeuntis: rogitabam "heus puer,
 dic sodes, quis heri Chrysidem habuit?" nam Andriae 85
 illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phaedrum aut Cliniam
 dicebant aut Niceratum; ~nam i tres tum simul~
 amabant. "eho quid Pamphilus?" "quid? symbolam
 dedit, cenavit." gaudebam. item alio die
 quaerebam: comperibam nil ad Pamphilum 90
 quicquam attinere. enimvero spectatum satis
 putabam et magnum exemplum continentiae;
 nam qui cum ingeniis conflictatur ei(u)s modi
 neque commovetur animus in ea re tamen,
 scias posse habere iam ipsum <suae> vitae modum. 95
 quom id mihi placebat tum uno ore omnes omnia
 bona dicere et laudare fortunas meas,
 qui gnatum haberem tali ingenio praeditum.
 quid verbis opus est? hac fama impulsus Chremes
 ultro ad me venit, unicam gnatam suam 100
 cum dote summa filio uxorem ut daret.
 placuit: despondi. hic nuptiis dictus dies.
 SO. quid obstat quor non verae fiant? SI. audies.
 ferme in diebu' pucis quibus haec acta sunt
 Chrysis vicina haec moritur. SO. o factum bene! 105
 besti; <ei> metui a Chryside. SI. ibi tum filius
 cum illis qui amabant Chrysidem una aderat frequens;
 curabat una funu'; tristis interim,
 nonnumquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
 sic cogitabam "hic parvae consuetudinis 110
 causa huiu' mrem tam fert familiariter:
 quid si ipse amasset? quid hic mihi faciet patri?"
 haec ego putabam esse omnia humani ingeni
 mansuetique animi officia. quid multis moror?
 egomet quoque eiu' causa in funus prodeo, 115
 nil suspicans etiam mali. SO. hem quid id est? SI. scies.
 ecfertur; imus. interea inter mulieres
 quae ibi aderant forte unam aspicio adolescentulam
 forma . . SO. bona fortasse. SI. et vultu, Sosia,
 adeo modesto, adeo venusto ut nil supra. 120
 quia tum mihi lamentari praeter ceteras
 visast et quia erat forma praeter ceteras

honesta ac liberali, accedo ad pedisequas,
 quae sit rogo: sororem esse aiunt Chrysidis.
 percussit ilico animum. attat hoc illud est, 125
 hinc illae lacrumae, haec illast misericordia.
 SO. quam timeo quorsum evadas! SI. funus interim
 procedit: sequimur; ad sepulcrum venimus;
 in ignem inpositast; fletur. interea haec soror
 quam dixi ad flammam accessit imprudentius, 130
 sati' cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
 bene dissimulatum amorem et celatum indicat:
 adcurrit; mediam mulierem complectitur:
 "mea Glycerium," inquit "quid agis? quor te is perditum?"
 tum illa, ut consuetum facile amorem cerneres, 135
 reiecit se in eum flens quam familiariter!
 SO. quid ais? SI. redeo inde iratus atque aegre ferens;
 nec satis ad obiurgandum causae. diceret
 "quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?
 quae sese in ignem inicere voluit, prohibui 140
 servavi." honesta oratiost. SO. recte putas;
 nam si illum obiurges vitae qui auxilium tulit,
 quid facias illi qui dederit damnum aut malum?
 SI. venit Chremes postridie ad me clamitans:
 indignum facinu' comperisse Pamphilum 145
 pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulo
 negare factum. ille instat factum. denique
 ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam
 neget daturum. SO. non tu ibi gnatum . . ? SI. ne haec quidem
 sati' vae mens causa ad obiurgandum. SO. qui? cedo. 150
 SI. "tute ipse his rebu' ifiem praescripti, pater:
 prope adest quom alieno more vivendumst mihi:
 sine nunc meo me vivere interea modo."
 SO. qui igitur relictus est obiurgandi locus?
 SI. si propter amorem uxorem nolet ducere: 155
 ea primum ab illo animum advortenda iniuriast;
 et nunc id operam do, ut per falsas nuptias
 vera obiurgandi causa sit, si deneget;
 simul sceleratu' Davo' siquid consili
 habet, ut consumat nunc quom nil obsint doli; 160
 quem ego credo manibu' pedibu' quae obnixie omnia
 facturum, magis id adeo mihi ut incommodet
 quam ut obsequatur gnato. SO. quapropter? SI. rogas?
 mala mens, malus animu'. quem quidem ego si sensero . .
 sed quid opust verbis? sin eveniat quod volo, 165
 in Pamphilo ut nil sit morae, restat Chremes
 cui mi expurgandus est: et spero confore.
 nunc tuomst officium has bene ut adsimules nuptias,
 perterrefacias Davom, observes filium
 quid agat, quid cum illo consili captet. SO. sat est: 170
 curabo. SI. eamu' nunciam intro: i prae, sequar.

Simo Davos

SI. Non dubiumst quin uxorem nolit filius;
ita Davom modo timere sensi, ubi nuptias
futuras esse audivit. sed ipse exit foras.

DA. mirabar hoc si sic abiret et eri semper lenitas 175
verebar quorsum evaderet.

qui postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
numquam quoiquam nostrum verbum fecit neque id aegre tulit.

SI. at nunc faciet neque, ut opinor, sine tuo magno malo.

DA. id voluit nos sic necopinantis duci falso gaudio, 180
sperantis iam amoto metu, interoscitantis opprimi,
ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:

astute. SI. carnufex quae loquitur? DA. erus est neque provideram.

SI. Dave. DA. hem quid est? SI. eho dum ad me. DA. quid hic volt?

SI. quid ais? DA. qua de re? SI. rogas?

<meu>m gnatum rumor est amare. DA. id populu' urat scilicet. 185

SI. hoccin agis an non? DA. ego vero istuc. SI. sed nunc ea me exquirere
iniqui patris est; nam quod ant(e)hac fecit nil ad me attinet.

dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut expleret suom;

nunc hic d<ie>s aliam vitam defert, alios mores postulat:

de(h)inc postulo sive aequomst te oro, Dave, ut redeat iam in viam. 190

hoc quid sit? omnes qui amant graviter sibi dari uxorem ferunt.

DA. ita aiunt. SI. tum siquis magistrum cepit ad eam rem inprobum,
ipsum animum aegrotum ad deteriorem partem plerumque adplicat.

DA. non hercle intellego. SI. non? hem. DA. non: Davo' sum, non Oedipus.

SI. nempe ergo aperte vis quae restant me loqui? DA. sane quidem. 195

SI. si sensero hodie quicquam in his te nuptiis

fallaciae conari quo fiant minus,

aut velle in <ea> re ostendi quam sis callidus,

verberibu' casum te in pistrinum, Dave, dedam usque ad necem,

ea lege atque omine ut, si te inde exemerim, ego pro te molam. 200

quid, hoc intellexi[n]? an nondum etiam ne hoc quidem? DA. immo callide:

ita aperte ipsam rem modo locutu' s, nil ircum itione usus es.

SI. ubivis faciliu' pasu' sim quam in hac re me deludier.

DA. bona verba, quaeso! SI. inrides? nil me falli' . sed ito tibi:

ne temere facias; neque tu haud dicas tibi non praedictum: cave! 205

Davos

Enimvero, Dave, nil locist segnitiae neque socordiae,
quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis:

quae si non astu providentur, me aut erum pessum dabunt.
 nec quid agam certumst, Pamphilumne adiutem an auscultem seni.
 si illum relinquo, ei(u)s vitae timeo; sin opitulor, hui(u)s minas, 210
 quoi verba dare difficilest: primum iam de amore hoc comperit;
 me infensu' servat nequam faciam in nuptiis fallaciam.
 si senserit, perii: aut si lubitum fuerit, causam ceperit
 quo iure quaque iniuria praecipitem [me] in pistrinum dabit.
 ad haec mala hoc mi accedit etiam: haec Andria, 215
 si[ve] ista uxor sive amicast, gravida e Pamphilost.
 audireque <eo>rumst operae pretium audaciam
 (nam inceptiost amentium, haud amantium):
 quidquid peperisset decreverunt tollere.
 et fingunt quandam inter se nunc fallaciam 220
 civem Atticam esse hanc: "fuit olim quidam senex
 mercator; navim is fregit apud Andrum insulam;
 is obiit mortem." ibi tum hanc eiectam Chrysidis
 patrem recepisse orbam parvam. fabulae!
 miquidem hercle non fit veri simile; atque ipsis commentum placet. 225
 sed Mysis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum ut
 conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

Mysis

Audivi, Archylis, iamdudum: Lesbiam adduci iubes.
 sane pol illa temulentast mulier et temeraria
 nec sati' digam quoi committas primo partu mulierem. 230
 tamen eam adducam? inportunitatem spectate aniculae
 quia compotrix eius est. di, date facultatem obsecro
 huic pariundi atque illi in aliis potiu' peccandi locum.
 sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor quid siet.
 opperiar, ut sciam num quid nam haec turba tristitiae adferat. 235

Pamphilvs Mysis

PA. Hoccinest humanum factu aut inceptu? hoccin[est] officium patris?
 MY. quid illud est? PA. pro d<eu>m fidem quid est, si haec non
 contumeliast?
 uxorem decrerat dare sese mi hodie: nonne oportuit
 praescisse me ante? nonne priu' communicatum oportuit?
 MY. miseram me, quod verbum audio! 240
 PA. quid? Chremes, qui denegarat se commissurum mihi
 gnatam <sua>m uxorem, id mutavit quia me inmutatum videt?
 itane obstinate operam dat ut me a Glycerio miserum abstrahat?

quod si fit pereō funditus.

adeo hominem esse inuentum aut infelicem quemquam ut ego sum! 245

pro deum atque hominum fidem!

nullon ego Chremeti' p̄to adfinitatem effugere potero?

quot modis contemptu' spretu'! facta transacta omnia. hem

repudiatu' ap̄petor. quam ob rem? nisi si id est quod suspicor:

aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest, 250

itur ad me. MY. oratio haec me miseram exanimavit metu.

PA. nam quid ego dicam de patre? ah

tantamne rem tam neglegenter agere! praeteriens modo

mi apud forum "uxor tibi ducendast, Pamphile, hodie" inquit: "para,

abi domum." id mihi visust dicere "abi cito ac suspende te." 255

obstipui. censen me verbum potuisse ullum proloqui? aut

ullam causam, ineptam saltem falsam iniquam? obmutui.

quod si ego rescissem id priu', quid facerem siquis nunc me roget:

aliquid facerem ut hoc ne facerem. sed nunc quid primum exsequar?

tot me inpediunt curae, quae meum animum divorsae trahunt: 260

amor, misericordia huiu' , nuptiarum sollicitatio,

tum patri' pudor, qui me tam leni passus est animo usque adhuc

quae m<eo> quomque animo lubitumst facere. <ei>ne ego ut advorser? ei

mihi!

incertumst quid agam. MY. misera timeo "incertum" hoc quorsus accidat.

sed nunc peropust aut hunc cum ipsa aut de illa aliquid me advorsum hunc loqui: 265

dum in dubiost animu' paullo momento huc vel illuc impellitur.

PA. quis hic loquitur? Mysis, salve. MY. o salve, Pamphile. PA. quid agit?

MY. rogas?

laborat e dolore atque ex hoc misera sollicitast, diem

quia olim in hunc sunt constitutae nuptiae. tum autem hoc timet,

ne deserat se. PA. hem egone istuc conari queam? 270

egon propter me illam decipi miseram sinam,

quae mihi suom animum atque omnem vitam credidit,

quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim?

bene et pudice ei(u)s doctum atque eductum sinam

coactum egestate ingenium inmutarier? 275

non faciam. MY. haud verear si in te solo sit situm;

sed vim ut queas ferre. PA. adeo me ignavom putas,

adeo porro ingratum aut inhumanum aut ferum,

ut neque me consuetudo neque amor neque pudor

commoveat neque commoneat ut servem fidem? 280

MY. unum hoc scio, hanc meritam esse ut memor esses sui.

PA. memor essem? o Mysis Mysis, etiam nunc mihi

scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis

de Glycerio. iam ferme moriens me vocat:

accessi; vos semotae: nos soli: incipit 285

"mi Pamphile, huiu' formam atque aetatem vides,

nec clam te est quam illi nunc utraeque inutiles

et ad pudicitiam et ad rem tutandam sient.

quod ego per hanc te dexteram [oro] et genium tuom,

per tuam fidem perque huiu' solitudinem 290

te obtestor ne abs te hanc segreges neu deseras.
si te in germani fratri' ~~d~~xi loco
sive haec te solum semper fecit maxumi
seu tibi morigera fuit in rebus omnibus,
te isti virum do, amicum tutorem patrem; 295
bona nostra haec tibi permitto et tuae mando fide[i]."
hanc mi in manum dat; mors continuo ipsam occupat.
accepi: acceptam servabo. MY. ita spero quidem.
PA. sed quor tu abis ab illa? MY. obstetricem accerso. PA. propera.
atque audin?
verbum unum cave de nuptiis, ne ad morbum hoc etiam . . MY. teneo. 300

ACTVS II

Charinvs Byrria Pamphilvs

CH. Quid ais, Byrria? daturne illa Pamphilo hodie nuptum? BY. sic est.
CH. qui scis? BY. apud forum modo e Davo audivi. CH. vae misero mihi!
ut animus in spe atque in timore usque ant(e)hac attentus fuit,
ita, postquam adempta spes est, lassu' ~~ura~~ confectus stupet.
BY. quaeso edepol, Charine, quoniam non potest id fieri quod vis, 305
id velis quod possit. CH. nil volo aliud nisi Philumenam. BY. ah
quanto satiust te id dare operam qui istum amorem ex animo amoveas [tuo],
quam id loqui quo mage lubido frustra incendatur tua!
CH. facile omnes quom valemus recta consilia aegrotis damus.
tu si hic sis aliter sentias. BY. age age, ut lubet. CH. sed Pamphilum 310
video. omnia experiri certumst priu' ~~quam~~ pereo. BY. quid hic agit?
CH. ipsum hunc orabo, huic supplicabo, amorem huic narrabo meum:
credo impetrabo ut aliquot saltem nuptiis prodat dies:
interea fiet aliquid, spero. BY. id "aliquid" nil est. CH. Byrria,
quid tibi videtur? adeon ad eum? BY. quidni? si nil impetres, 315
ut te arbitretur sibi paratum moechum, si illam duxerit.
CH. abin hinc in malam rem cum suspicione istac, scelus?
PA. Charinum video. salve. CH. o salve, Pamphile:
ad te advenio spem salutem auxilium consilium expetens.
PA. neque pol consili locum habeo neque ad auxilium copiam. 320
sed istuc quidnamst? CH. hodie uxorem ducis? PA. aiunt. CH. Pamphile,
si id facis, hodie postremum me vides. PA. quid ita? CH. ei mihi,
vereor dicere: huic dic quaeso, Byrria. BY. ego dicam. PA. quid est?
BY. sponsam hic tuam amat. PA. ne iste haud mecum sentit. eho dum dic
mihi:
num quid nam ampliu' tibi cum illa f<ui>t, Charine? CH. ah[a], Pamphile, 325
nil. PA. quam vellem! CH. nunc te per amicitiam et per amorem obsecro,
principio ut ne ducas. PA. dabo equidem operam. CH. sed si id non potest
aut tibi nuptiae hae sunt cordi, PA. cordi! CH. saltem aliquot dies

profer, dum proficiscor aliquo ne videam. PA. audi nunciam:
ego, Charine, ne utiquam officium liberi esse hominis puto, 330
quom is nil mereat, postulare id gratiae adponi sibi.
nuptias effugere ego istas malo quam tu adipiscier.
CH. reddidisti animum. PA. nunc siquid potes aut tu aut hic Byrria,
facite fingite invenite efficite qui detur tibi;
ego id agam mihi qui ne detur. CH. sat habeo. PA. Davom optume 335
video, quoi(u)s consilio fretu' sum. CH. at tu hercle haud quicquam mihi,
nisi ea quae nil opu' sunt. fugin hinc? BY. ego vero ac lubens.

Davos Charinvs Pamphilvs

DA. Di boni, boni quid porto? sed ubi inveniam Pamphilum,
ut metum in quo nunc est adimam atque expleam animum gaudio?
CH. laetus est nescioquid. PA. nil est: nondum haec rescivit mala. 340
DA. quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias . .
CH. audin tu illum? DA. toto me oppido exanimatum quaerere.
sed ubi quaeram? quo nunc primum intendam? CH. cessas conloqui?
DA. habeo. PA. Dave, ades resiste. DA. quis homost, qui me . . ? o
Pamphile,
te ipsum quaero. eugae, Charine! ambo opportune: vos volo. 345
PA. Dave, perii. DA. quin tu hoc audi. CH. interii. DA. quid timeas
scio.
PA. mea quidem hercle certe in dubio vitast. DA. et quid tu, scio.
PA. nuptiae mi . . DA. etsi scio? PA. hodie . . DA. obtundis, tam
etsi intellego?
id paves ne ducas tu illam; tu autem ut ducas. CH. rem tenes.
PA. istuc ipsum. DA. atque istuc ipsum nil periclist: me vide. 350
PA. obsecro te, quam primum hoc me libera miserum metu. DA. em
libero: uxorem tibi non dat iam Chremes. PA. qui scis? DA. scio.
tuo' pter modo meprehendit: <ai>t tibi uxorem dare
hodie, item alia multa quae nunc non est narrandi locus.
continuo ad te properans percurro ad forum ut dicam haec tibi. 355
ubi te non invenio ibi escendo in quendam excelsum locum,
circumspicio: nusquam. forte ibi huiu' vido Byrriam;
rogo: negat vidisse. mihi molestum; quid agam cogito.
redeunti interea ex ipsa re mi incidit suspicio "hem
paullulum opsoni; ipsu' tristis; de improviso nuptiae: 360
non cohaerent." PA. quorsu' am istuc? DA. ego me continuo ad Chremem.
quom illo advenio, solitudo ante ostium: iam id gaudeo.
CH. recte dici' . PA. perge. DA. maneo. interea intro ire neminem
video, exire neminem; matronam nullam in aedibus,
nil ornati, nil tumulti: accessi; intro aspexi. PA. scio: 365
magnum signum. DA. num videntur convenire haec nuptiis?
PA. non opinor, Dave. DA. "opinor" narras? non recte accipis:
certa res est. etiam puerum inde abiens conveni Chremi:

holera et pisciculos minutos fer[r]e obolo in cenam seni.
CH. liberatu' sum hodie, Dave, tua opera. DA. ac nullus quidem. 370
CH. quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. DA. ridiculum caput,
quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere,
nisi vides, nisi senis amicos oras ambis. CH. bene mones:
ibo, etsi hercle saepe iam me spes haec frustratast. vale.

Pamphilvs Davos

PA. Quid igitur sibi volt pater? quor simulat? DA. ego dicam tibi. 375
si id suscenseat nunc quia non det tibi uxorem Chremes,
ipsu' ibi esse iniuriu' videtur, neque id iniuria,
priu' quam <tuo>m ut sese habeat animum ad nuptias perspexerit:
sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
tum illae turbae fient. PA. quidvis patiar. DA. pater est, Pamphile: 380
difficilest. tum haec solast mulier. dictum [ac] factum invenerit
aliquam causam quam ob rem eiciat oppido. PA. eiciat? DA. cito.
PA. cedo igitur quid faciam, Dave? DA. dic te ducturum. PA. hem. DA.
quid est?
PA. egon dicam? DA. quor non? PA. numquam faciam. DA. ne nega.
PA. suadere noli. DA. ex <ea> re quid fiat vide. 385
PA. ut ab illa excludar, hoc concludar. DA. non itast.
nempe hoc sic esse opinor: dicturum patrem
"ducas volo hodie uxorem"; tu "ducam" inquires:
cedo quid iurgabit tecum? hic reddes omnia.
quae nunc sunt certa [ei] consilia, incerta ut sient 390
sine omni periclo. nam hoc haud dubiumst quin Chremes
tibi non det gnatam; nec tu <ea> causa minueris
haec quae facis, ne is mutet s<ua>m sententiam.
patri dic velle, ut, quom velit, tibi iure irasci non queat.
nam quod tu speres "propulsabo facile uxorem his moribus; 395
dabit nemo": inveniet inopem potiu' quam te corrumpi sinat.
sed si te aequo animo ferre accipiet, negligentem feceris;
aliam otiosu' quaeret: interea aliquid acciderit boni.
PA. itan credis? DA. haud dubium id quidemst. PA. vide quo me inducas.
DA. quin taces?
PA. dicam. puerum autem ne resciscat mi esse ex illa cautiost; 400
nam pollicitus sum suscepturum. DA. o facinus audax! PA. hanc fidem
sibi me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut darem.
DA. curabitur. sed pater adest. cave te esse tristem sentiat.

Simo Davos Pamphilvs

SI. Reviso quid agant aut quid captent consili.
DA. hic nunc non dubitat quin te ducturum neges. 405
venit meditatus alicunde ex solo loco:
orationem sperat invenisse se
qui differat te: proin tu fac apud te ut sies.
PA. modo ut possim, Dave! DA. crede inquam hoc mihi, Pamphile,
numquam hodie tecum commutaturum patrem 410
unum esse verbum, si te dices ducere.

Byrria Simo Davos Pamphilvs

BY. Eru' mœlictis rebu' iussit Pamphilum
hodie observare, ut quid ageret de nuptiis
scirem: id propterea nunc hunc venientem sequor.
ipsum adeo praesto video cum Davo: hoc agam. 415
SI. utrumque adesse video. DA. em serva. SI. Pamphile.
DA. quasi de improviso respice ad eum. PA. ehem pater.
DA. probe. SI. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
BY. nunc nostrae timeo parti quid hic respondeat.
PA. neque istic neque alibi tibi erit usquam in me mora. BY. hem. 420
DA. obmutuit. BY. quid dixit? SI. facis ut te decet,
quom istuc quod postulo impetro cum gratia.
DA. sum verus? BY. eru' , quantum audio, uxore excidit.
SI. i nunciam intro, ne in mora, quom opu' sit, sis.
PA. eo.-- BY. nullane in re esse quoiquam homini fidem! 425
verum illud verbumst, volgo quod dici solet,
omnis sibi malle melius esse quam alteri.
ego illam vidi: virginem forma bona
memini videri: quo aequior sum Pamphilo,
si se illam in somnis quam illum amplecti maluit. 430
renuntiabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

Davos Simo

DA. Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam
portare et ea me hic restitisse gratia.
SI. quid Davo' narrat? DA. aequè quicquam nunc quidem.
SI. nilne? hem. DA. nil prorsus. SI. atqui exspectabam quidem. 435
DA. praeter spem evenit, sentio: hoc male habet virum.
SI. potin es mihi verum dicere? DA. nil facilius.
SI. num illi molestae quidpiam haec sunt nuptiae
propter huiusce hospilai consuetudinem?
DA. nil hercle; aut, si adeo, biduist aut tridui 440

haec sollicitudo: nosti? deinde desinet.
 etenim ipsu' secum eam rem reputavit via.
 SI. laudo. DA. dum licitumst ei dumque aetas tulit,
 amavit; tum id clam: cavit ne umquam infamiae
 ea res sibi esset, ut virum fortem decet. 445
 nunc uxore opus est: animum ad uxorem adpulit.
 SI. subtristi' visus ~~et~~ esse aliquantum mihi.
 DA. nil propter hanc rem, sed est quod suscenset tibi.
 SI. quidnamst? DA. puerilest. SI. quid id est? DA. nil. SI. quin
 dic, quid est?
 DA. <ai> nimium parce facere sumptum. SI. mene? DA. te. 450
 "vix" inquit "drachumis est opsonatum decem:
 non filio videtur uxorem dare.
 quem" inquit "vocabo ad cenam m<eo>rum aequalium
 potissimum nunc?" et, quod dicendum hic siet,
 tu quoque perparce nimium: non laudo. SI. tace. 455
 DA. commovi. SI. ego istaec recte ut fiant videro.
 quidnam hoc est rei? quid hic volt veterator sibi?
 nam si hic malist quicquam, em illic est huic r<ei> caput.

ACTVS III

Mysis Simo Davos Lesbia (Glycerivm)

MY. Ita pol quidem res est, ut dixti, Lesbia:
 fidelem haud ferme mulieri invenias virum. 460
 SI. ab Andriast ancilla haec. DA. quid narras? ita est.
 MY. sed hic Pamphilus . . SI. quid dicit? MY. firmavit fidem. SI. hem.
 DA. utinam aut hic surdus aut haec muta facta sit!
 MY. nam quod peperisset iussit tolli. SI. o Iuppiter,
 quid ego audio? actumst, siquidem haec vera praedicat. 465
 LE. bonum ingenium narras adolescentis. MY. optimum
 sed sequere me intro, ne in mora illi sis. LE. sequor.--
 DA. quod remedium nunc huic malo inveniam? SI. quid hoc?
 adeon est demens? ex peregrina? iam scio: ah
 vix tandem sensi stolidu' . DA. quid hi sensisse ait? 470
 SI. haec primum adfertur iam mi ab hoc fallacia:
 hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
 GL. (intus) Iuno Lucina, fer opem, serva me, obsecro.
 SI. hui tam cito? ridiculum: postquam ante ostium
 me audivit stare, adproperat. non sat commode 475
 divisa sunt temporibu' tibiDave, haec. DA. mihin?
 SI. num inmemores discipuli? DA. ego quid narres nescio.
 SI. hicin me si inparatum in veris nuptiis
 adortus esset, quos mihi ludos redderet!

Lesbia Simo Davos

LE. Adhuc, Archylis, quae adsolent quaeque oportent
signa esse ad salutem, omnia huic esse video.

nunc primum fac istaec [ut] lavet; post<e> deinde,
quod iussi dari bibere et quantum imperavi,
date; mox ego huc revortor. 485

per ecastor scitu' per est natu' Pamphilo.

d<eo>s quaeso ut sit superstes, quandoquidem ipsest ingenio bono,
quomque huic est veritus optumae adulescenti facere iniuriam.--

SI. vel hoc quis [non] credat, qui te norit, abs te esse ortum? DA.
quidnam id est?

SI. non imperabat coram quid opu' facto esset puerperae, 490
sed postquam egressast, illis quae sunt intu' amat de via
o Dave, itan contemnor abs te? aut itane tandem idoneus
tibi videor esse quem tam aperte fallere incipias dolis?
saltem accurate, ut metui videar certe, si resciverim.

DA. certe hercle nunc hic se ipsu' fallit, haud ego. SI. edixin tibi, 495
interminatu' sum ne faceres? num veritus? quid re tulit?
credon tibi hoc nunc, peperisse hanc e Pamphilo?

DA. teneo quid erret et quid agam habeo. SI. quid taces?

DA. quid credas? quasi non tibi renuntiata sint haec sic fore.

SI. mihin quisquam? DA. eho an tute intellexti [hoc] adsimularier? 500
SI. inrideor.

DA. renuntiatumst; nam qui istaec tibi incidit suspicio?

SI. qui? quia te noram. DA. quasi tu dicas factum id consilio meo.

SI. certe enim scio. DA. non sati' me pernosti etiam quali' sim, Simo.

SI. egon te? DA. sed siquid tibi narrare ocepi, continuo dari
tibi verba censes. SI. falso! DA. itaque hercle nil iam muttire audeo. 505

SI. hoc ego scio unum, neminem peperisse hic. DA. intellexti;
sed nilo setius referetur mox huc puer ante ostium.

id ego iam nunc tibi, ere, renuntio futurum, ut sis sciens,
ne tu hoc [mihi] posteriu' dicas Davi factum consilio aut dolis.
prorsus a me opinionem hanc t<ua>m esse ego amotam volo. 510

SI. unde id scis? DA. audivi et credo: multa concurrunt simul
qui coniecturam hanc nunc facio. iam prius haec se e Pamphilo
gravidam dixit esse: inventumst falsum. nunc, postquam videt
nuptias domi adparari, missast ancilla ilico

obstetricem accersitum ad eam et puerum ut adferret simul. 515
hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiae.

SI. quid ais? quom intellexeras

id consilium capere, quor non dixti extemplo Pamphilo?

DA. quis igitur eum ab illa abstraxit nisi ego? nam omnes nos quidem
scimu' quam isere hanc amarit: nunc sibi uxorem expetit. 520

postremo id mihi da negoti; tu tamen[i]dem has nuptias
perge facere ita ut facis, et id spero adiuturos deos.

SI. immo abi intro: ibi me opperire et quod parato opus est para.--
non inpulit me haec nunc omnino ut crederem;

atque haud scio an quae dixit sint vera omnia, 525

sed parvi pendo: illud mihi multo maxumumst
quod mihi pollicitust ipsu' gnatu' . nunc Chremem

conveniam, orabo gnato uxorem: si impetro,
quid alias malim quam hodie has fieri nuptias?

nam gnatu' quod pollicitust, haud dubiumst mihi, id 530

si nolit, quin <eu>m merito possim cogere.

atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

Simo Chremes

SI. Iubeo Chremetem . . CH. o te ipsum quaerebam. SI. et ego te. CH.
optato advenis.

aliquot me adierunt, ex te auditum qui <ai>bant hodie filiam
meam nubere tuo gnato; id viso tune an illi insaniant. 535

SI. ausculta pauca: et quid ego te velim et tu quod quaeris scies.

CH. ausculto: loquere quid velis.

SI. per te d<eo>s oro et nostram amicitiam, Chreme,
quae incepta a parvis cum aetate adcrevit simul,
perque unicam gnatom tuam et gnatum meum, 540

quoi(u)s tibi potestas summa servandi datur,

ut me adiuves in hac re atque ita uti nuptiae

fuerant futurae, fiant. CH. ah ne me obsecra:

quasi hoc te orando a me impetrare oporteat.

alium esse censes nunc me atque olim quom dabam? 545

si in remst utrique ut fiant, accersi iube;

sed si ex ea re plus malist quam commodi

utrique, id oro te in commune ut consulas,

quasi si illa tua sit Pamphilique ego sim pater.

SI. immo ita volo itaque postulo ut fiat, Chreme, 550

neque postulem abs te ni ipsa res moneat. CH. quid est?

SI. irae sunt inter Glycerium et gnatum. CH. audio.

SI. ita magnae ut sperem posse avelli. CH. fabulae!

SI. profecto sic est. CH. sic hercle ut dicam tibi:

amantium irae amoris integratiost. 555

SI. em id te oro ut ante eamu', dum tempus datur

dumque ei(u)s lubido occlusast contumeliis,

priu' quam harum scelera et lacrumae confictae dolis

redducunt animum aegrotum ad misericordiam,

uxorem demu' . pro consuetudine et 560

coniugio liberali devinctum, Chreme,

de(h)inc facile ex illis sese emersurum malis.

CH. tibi ita hoc videtur; at ego non posse arbitror
neque illum hanc perpetuo habere neque me perpeti.
SI. qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris? 565
CH. at istuc periculum in filia fieri gravest.
SI. nempe incommoditas denique huc omnis redit
si eveniat, quod di prohibeant, discessio.
at si corrigitur, quot commoditates vide:
principio amico filium restitueris, 570
tibi generum firmum et filiae invenies virum.
CH. quid istic? si ita istuc animum inducti esse utile,
nolo tibi ullum commodum in me claudier.
SI. merito te semper maximi feci, Chreme.
CH. sed quid ais? SI. quid? CH. qui scis eos nunc discordare inter se? 575
SI. ipsu' mihi Davo', qui intumust <eo>rum consiliis, dixit;
et is mihi persuadet nuptias quantum queam ut maturem.
num censes faceret, filium nisi sciret eadem haec velle?
tute adeo iam eius audies verba. [heus] evocate huc Davom.
atque eccum video ipsum foras exire. 580

Davos Simo Chremes

DA. Ad te ibam. SI. quidnamst?
DA. quor uxor non accersitur? iam advesperascit. SI. audin?
ego dudum non nil veritu' sum, Dave, abs te ne faceres idem
quod volgu' ærvorum solet, dolis ut me deluderet
propterea quod amat filius. DA. egon istuc facerem? SI. credidi,
idque adeo metuens vos celavi quod nunc dicam. DA. quid? SI. scies; 585
nam propemodum habeo iam fidem. DA. tandem cognosti qui siem?
SI. non fuerant nuptiae futurae. DA. quid? non? SI. sed ea gratia
simulavi vos ut pertemptarem. DA. quid ais? SI. sic res est. DA. vide:
numquam istuc quivi ego intellegere. vah consilium callidum!
SI. hoc audi: ut hinc te intro ire iussi, opportune hic fit mi obviam. DA. hem 590
numnam perimu'? SI. narro huic quae tu dudum narrasti mihi.
DA. quidnam audio? SI. gnatum ut det oro vixque id exoro. DA. occidi. SI. hem
quid dixti? DA. optume inquam factum. SI. nunc per hunc nullast mora.
CH. domum modo ibo, ut adparetur dicam, atque huc renuntio.--
SI. nunc te oro, Dave, quoniam solu' ineffecisti has nuptias . . 595
DA. ego vero solu' . Sic corrigere mihi gnatum porro enitere.
DA. faciam hercle sedulo. SI. potes nunc, dum animus inritatus est.
DA. quiescas. SI. age igitur, ubi nunc est ipsu'? DA. mirum ni domist.
SI. ibo ad eum atque <ea>dem haec quae tibi dixi dicam idem illi.-- DA.
nullu' sum.
quid causaest quin hinc in pistrinum recta proficiscar via? 600
nil est preci loci relictum: iam perturbavi omnia:
erum fefelli; in nuptias conieci erilem filium;
feci hodie ut fierent, insperante hoc atque invito Pamphilo.

em astutias! quod si quiessem, nil evenisset mali.
sed eccum ipsum video: occidi. 605
utinam mi[hi] esset aliquid hic quo nunc me praecipitem darem!

Pamphilvs Davos

PA. Vbi illic[e]st scelu' qui perdidit me? DA. perii. PA. atque hoc
confiteor iure
mi obtigisse, quandoquidem tam iners, tam nulli consili sum.
servon fortunas meas me commisisse futtili!
ego pretium ob stultitiam fero: sed inultum numquam id auferet. 610
DA. posthac incolumem sat scio [fore] me, nunc si devito hoc malum.
PA. nam quid ego nunc dicam patri? negabon velle me, modo
qui sum pollicitu' ~~ducere~~? qua audacia id facere audeam?
nec quid nunc me faciam scio. DA. nec mequidem, atque id ago sedulo.
dicam aliquid me inventurum, ut huic malo aliquam productem moram. 615
PA. oh! DA. visu' ~~ism~~ PA. eho dum, bone vir, quid ais? viden me
consiliis tuis
miserum inpeditum esse? DA. at iam expediam. PA. expedies? DA. certe,
Pamphile.
PA. nempe ut modo. DA. immo meliu' spero. PA. oh tibi ego ut credam,
furcifer?
tu rem inpeditam et perditam restituas? em quo fretu' ~~ism~~,
qui me hodie ex tranquillissima re coniecisti in nuptias. 620
an non dixi esse hoc futurum? DA. dixti. PA. quid meritu' ~~3~~DA. crucem.
sed sine paullulum ad me redeam: iam aliquid dispiciam. PA. ei mihi,
quom non habeo spatium ut de te sumam supplicium ut volo!
namque hoc tempu' ~~pa~~recavere mihi me, haud te ulcisci sinit.

ACTVS IV

Charinvs Pamphilvs Davos

CH. Hoccinest credibile aut memorabile, 625
tanta vecordia innata quoiquam ut siet
ut malis gaudeant atque ex incommodis
alterius sua ut comparent commoda? ah
idnest verum? immo id est genus hominum pessimum in
denegando modo quis pudor paullum adest; 630
post ubi tempu' ~~po~~missa iam perfici,
tum coacti necessario se aperiunt,
et timent et tamen res premit denegare;

ibi tum eorum inprudens oratio
 "quis tu es? quis mihi es? quor meam tibi? heus 635
 proximus sum egomet mihi."
 at tamen "ubi fides?" si roges,
 nil pudet hic, ubi opus [est]; illi ubi
 nil opust, ibi verentur. 638a
 sed quid agam? adeo ad eum et cum eo iniuriam hanc exoptulem?
 ingeram mala multa? atque aliqui' ~~dicat~~ "nil promoveris":
 multum: molestum ~~ate~~ <ei> fuero atque animo morem gessero.
 PA. Charine, et me et te inprudens, nisi quid di respiciunt, perdidisti.
 CH. itane "inprudens"? tandem inventast causa: solvisti fidem.
 PA. quid "tandem"? CH. etiamnunc me ducere istis dictis postulas?
 PA. quid istuc est? CH. postquam me amare dixi, conplacitast tibi. 645
 heu me miserum qui tuom animum ex animo spectavi meo!
 PA. falsus es. CH. non tibi sat esse hoc solidum visumst gaudium,
 nisi me lactasses amantem et falsa spe produceres?
 habeas. PA. habeam? ah nescis quantis in malis vorser miser
 quantasque hic <ui>s consiliis mihi conflavit sollicitudines 650
 meu' ~~caufex~~. CH. quid istuc tam mirumst de te si exemplum capit?
 PA. haud istuc dicas, si cognoris vel me vel amorem meum.
 CH. scio: cum patre altercasti dudum et is nunc propterea tibi
 suscenset nec te quivit hodie cogere illam ut duceres.
 PA. immo etiam, quo tu minu' scis aerumnas meas, 655
 haec nuptiae non adparabantur mihi
 nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.
 CH. scio: tu coactu' tua voluntate es. PA. mane:
 nondum scis. CH. scio equidem illam ducturum esse te.
 PA. quor me enicas? hoc audi: numquam destitit 660
 instare ut dicerem me ducturum patri;
 suadere orare usque adeo donec perpulit.
 CH. quis homo istuc? PA. Davo' . . CH. Davos? PA. interturbat. CH.
 quam ob rem? PA. nescio;
 nisi mihi d<eo>s sati' scio fuisse iratos qui auscultaverim.
 CH. factum hoc est, Dave? DA. factum. CH. hem quid ais? scelus! 665
 at tibi di dignum factis exitium dunt!
 eho dic mi, si omnes hunc coniectum in nuptias
 inimici vellent, quod nisi hoc consilium darent?
 DA. deceptu' sumat non defetigatus. PA. scio.
 DA. hac non successit, alia adoriemur via: 670
 nisi si id putas, quia primo processit parum,
 non posse iam ad salutem convorti hoc malum.
 PA. immo etiam; nam sati' ~~redo~~, si advigilaveris,
 ex unis geminas mihi conficies nuptias.
 DA. ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo, 675
 conari manibu' ~~pa~~bu' noctesque et dies,
 capitis periculum adire, dum prosim tibi;
 tuomst, siquid praeter spem evenit, mi ignoscere.
 parum succedit quod ago; at facio sedulo.
 vel meliu' tute reperi, me missum face. 680

PA. cupio: restitue in quem me accepisti locum.
DA. faciam. PA. at iam hoc opust. DA. em . . sed mane; concrepuit a
Glycerio ostium.
PA. nil ad te. DA. quaero. PA. hem nuncin demum? DA. at iam hoc tibi
inventum dabo.

Mysis Pamphilvs Charinvs Davos

MY. Iam ubi ubi erit, inventum tibi curabo et mecum adductum
t<uo>m Pamphilum: modo tu, anime mi, noli te macerare. 685
PA. Mysis. MY. quis est? <e>hem Pamphile, optume mihi te offers. PA.
quid <id> est?
MY. orare iussit, si se ames, era, iam ut ad sese venias:
videre te ait cupere. PA. vah perii: hoc malum integrascit.
sicin me atque illam opera tua nunc miseros sollicitari[er]!
nam idcirco accersor nuptias quod mi adparari sensit. 690
CH. quibu' quidquam quam facile potuerat quiesci, si hic quiesset!
DA. age, si hic non insanit satis sua sponte, instiga. MY. atque edepol
ea res est, proptereaue nunc misera in maerorest. PA. Mysis,
per omnis tibi adiuro deos numquam <ea>m me deserturum,
non si capiundos mihi sciam esse inimicos omnis homines. 695
hanc mi expetivi: contigit; conveniunt mores: valeant
qui inter nos discidium volunt: hanc nisi mors mi adimet nemo.
MY. resipisco. PA. non Apollinis mage verum atque hoc responsumst.
si poterit fieri ut ne pater per me stetisse credat
quo minus haec fierent nuptiae, volo; sed si id non poterit, 700
id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat.
quis videor? CH. miser, aequae atque ego. DA. consilium quaero. PA. forti's!
scio quid conere. DA. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
PA. iam hoc opus est. DA. quin iam habeo. CH. quid est? DA. huic, non
tibi habeo, ne erres.
CH. sat habeo. PA. quid facies? cedo. DA. dies [hic] mi ut sati' is vereor 705
ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas:
proinde hinc vos amolimini; nam mi impedimento estis.
PA. ego hanc visam.-- DA. quid tu? quo hinc te agis? CH. verum vis
dicam? DA. immo etiam:
narrationis incipit mi initium. CH. quid me fiet?
DA. eho tu inprudens, non satis habes quod tibi dieculam addo, 710
quantum huic promoveo nuptias? CH. Dave, at tamen . . DA. quid ergo?
CH. ut ducam. DA. ridiculum. CH. huc face ad me [ut] venias, siquid
poteris.
DA. quid veniam? nil habeo. CH. at tamen, siquid. DA. age veniam. CH. siquid,
domi ero.-- DA. tu, Mysis, dum exeo, parumper me opperire hic.
MY. quapropter? DA. ita factost opus. MY. matura. DA. iam inquam hic adero. 715

Mysis Davos

MY. Nilne esse proprium quoiquam! di vostram fidem!
summum bonum esse erae putabam hunc Pamphilum,
amicum, amatorem, virum in quovis loco
paratum; verum ex <eo> nunc misera quem capit
laborem! facile hic plus malist quam illic boni. 720
sed Davos exit. mi homo, quid istuc obsecrost?
quo portas puerum? DA. Mysis, nunc opus est tua
mihi ad hanc rem exprompta memoria atque astutia.
MY. quidnam incepturu' ? DA. accipe a me hunc ocium
atque ante nostram ianua adpone. MY. obsecro, 725
humine? DA. ex ara hinc sume verbenas tibi
atque <ea>s substerne. MY. quam ob rem id tute non facis?
DA. quia, si forte opu' sit ad erum iurandum mihi
non adposuisse, ut liquido possim. MY. intellego:
nova nunc religio in te istaec incessit. cedo! 730
DA. move ocium te, ut quid agam porro intellegas.
pro Iuppiter! MY. quid est? DA. sponsae pater intervenit.
repudio quod consilium primum intenderam.
MY. nescio quid narres. DA. ego quoque hinc ab dextera
venire me adsimulabo: tu ut subservias 735
orationi, ut quomque opu' sit, verbis vide.
MY. ego quid agas nil intellego; sed siquid est
quod mea opera opu' is vobis, [a]ut tu plus vides,
manebo, nequod vostrum remorer commodum.

Chremes Mysis Davos

CH. Revortor, postquam quae opu' fuere ad nuptias 740
gnatae paravi, ut iubeam accersi. sed quid hoc?
puer herclest. mulier, tun posisti hunc? MY. ubi illic est?
CH. non mihi respondes? MY. nusquam est. vae miserae mihi!
reliquit me homo atque abiit. DA. di vostram fidem,
quid turbaest apud forum! quid illi hominum litigant! 745
tum annona carast. (quid dicam aliud nescio.)
MY. quor tu obsecro hic me solam? DA. hem quae haec est fabula?
eho Mysis, puer hic undest? quisve huc attulit?
MY. satin sanu' s quime id rogites? DA. quem ego igitur rogem

qui hic neminem alium videam? CH. miror unde sit. 750
 DA. dictura es quod rogo? MY. au! DA. concede ad dexteram.
 MY. deliras: non tute ipse . . ? DA. verbum si mihi
 unum praeter quam quod te rogo faxis: cave!
 male dicis? undest? dic clare. MY. a nobis. DA. hahae!
 mirum vero inpudenter mulier si facit 755
 meretrix! CH. ab Andriast [ancilla] haec, quantum intellego.
 DA. adeon videmur vobis esse idonei
 in quibu' sic inludati'? CH. veni in tempore.
 DA. propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.
 mane: cave quoquam ex istoc excessis loco! 760
 MY. di te eradicent! ita me miseram territas.
 DA. tibi ego dico an non? MY. quid vis? DA. at etiam rogas?
 cedo, quonium puerum hic adposisti? dic mihi.
 MY. tu nescis? DA. mitte id quod scio: dic quod rogo.
 MY. vostri. DA. quoi(u)s nostri? MY. Pamphili. DA. hem quid? Pamphili? 765
 MY. eho an non est? CH. recte ego has semper fugi nuptias.
 DA. o facinus animadvortendum! MY. quid clamitas?
 DA. quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
 MY. o hominem audacem! DA. verum: vidi Cantharam
 suffarcinatam. MY. dis pol habeo gratiam 770
 quom in pariundo aliquot adfuerunt liberae.
 DA. ne illa illum haud novit quoiu' causa haec incipit:
 "Chremes si positum puerum ante aedis viderit,
 s<ua>m gnatam non dabit": tanto hercle mage dabit.
 CH. non hercle faciet. DA. nunc adeo, ut tu sis sciens, 775
 nisi puerum tolli' iam ego hunc in mediam viam
 provolvam teque ibidem pervolvam in luto.
 MY. tu pol homo non es sobrius. DA. fallacia
 alia aliam trudit: iam susurrari audio
 civem Atticam esse hanc. CH. hem. DA. "coactus legibus 780
 eam uxorem ducet." MY. au obsecro, an non civis est?
 CH. iocularium in malum insciens paene incidi.
 DA. quis hic loquitur? o Chreme, per tempus advenis:
 ausculta. CH. audivi iam omnia. DA. an<ne> haec tu omnia?
 CH. audivi, inquam, a principio. DA. audistin, obsecro? hem 785
 scelera! hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
 hic est ille: non te credas Davom ludere.
 MY. me miseram! nil pol falsi dixi, mi senex.
 CH. novi omnem rem. est Simo intus? DA. est.-- MY. ne me atti[n]gas,
 sceleste. si pol Glycerio non omnia haec . . 790
 DA. eho inepta, nescis quid sit actum? MY. qui sciam?
 DA. hic socer est. alio pacto haud poterat fieri
 ut sciret haec quae voluimus. MY. praediceres.
 DA. paullum interesse censes ex animo omnia,
 ut fert natura, facias an de industria? 795

CR. In hac habitasse platea dictumst Chrysidem,
 quae sese inhoneste optavit parere hic ditias
 potius quam honeste in patria pauper viveret:
 ei(u)s morte ea ad me lege redierunt bona.
 sed quos perconter video: salvete. MY. obsecro, 800
 quem video? estne hic Crito sobrinu' Chrysidis?
 is est. CR. o Mysis, salve! MY. salvo' sis, Crito.
 CR. itan Chrysis? hem. MY. nos quidem pol miseras perdidit.
 CR. quid vos? quo pacto hic? satine recte? MY. nosne? sic
 ut quimus, aiunt, quando ut volumu' non licet. 805
 CR. quid Glycerium? iam hic s<uo>s parentis repperit?
 MY. utinam! CR. an nondum etiam? haud auspicato huc me appuli;
 nam pol, si id scissem, numquam huc tetulisset pedem.
 semper eiu' ~~di~~st esse haec atque habitast soror;
 quae illi(u)s fuere possidet: nunc me hospitem 810
 litis sequi quam id mihi sit facile atque utile
 aliorum exempla commonent. simul arbitror
 iam aliquem esse amicum et defensorem <ei>; nam fere
 grandi[us]cula iam profectast illinc: clamitent
 me sycophantam, hereditatem persequi 815
 mendicum. tum ipsam despoliare non lubet.
 MY. o optume hospes! pol, Crito, antiquom obtines.
 CR. duc me ad eam, quando huc veni, ut videam. MY. maxume.
 DA. sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTVS V

Chremes Simo

CH. Sati' aim sati' , Sino, spectata erga te amicitiaest mea; 820
 sati' p̄icli incepti adire: orandi iam finem face.
 dum studeo obsequi tibi, paene inlusi vitam filiae.
 SI. immo enim nunc quom maxume abs te postulo atque oro, Chreme,
 ut beneficium verbis initum dudum nunc re comprobes.
 CH. vide quam iniquo' is prae studio: dum id efficias quod lubet, 825
 neque modum benignitati' ~~ae~~que quid me ores cogitas;
 nam si cogites remittas iam me onerare iniuriis.

SI. quibus? CH. at rogitas? perpulistis me ut homini adulescentulo
in alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoria,
filiam ut darem in seditionem atque in incertas nuptias, 830
eiu' amore atque ei' amore gnato ut medicarer tuo.
impetrasti: incepti, dum res tetulit. nunc non fert: feras.
illam hinc civem esse aiunt; puer est natu' : nos missis face.
SI. per ego te deo oro, ut ne illis animum inducas credere,
quibus id maxime utilest illum esse quam deterrumum. 835
nuptiarum gratia haec sunt ficta atque incepta omnia.
ubi ea causa quam ob rem haec faciunt erit adempta his, desinent.
CH. erras: cum Davo egomet vidi iurgantem ancillam. SI. scio. CH. at
vero vultu, quom ibi me adesse neuter tum praesenserant.
SI. credo et id facturas Davo' dudum praedixit mihi; et 840
nescio qui <i>d tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

Davos Chremes Simo Dromo

DA. Animo nunciam otioso esse impero. CH. em Davom tibi!
SI. unde egreditur? DA. meo praesidio atque hospiti' . Siquid illud malist?
DA. ego commodiorem hominem adventum tempu' non vidi. SI. scelus,
quemnam hic laudat? DA. omni' aetas est iam in vado. SI. cesso adloqui? 845
DA. erus est: quid agam? SI. o salve, bone vir. DA. ehem Simo, o noster
Chreme,
omnia adparata iam sunt intu'. SI. curasti probe.
DA. ubi voles accerse. SI. bene sane; id enimvero hinc nunc abest.
etiam tu hoc respondes quid istic tibi negotist? DA. mihi? SI. ita.
DA. mihi? SI. tibi ergo. DA. modo introii. SI. quasi ego quam dudum rogem. 850
DA. cum tuo gnato una. SI. anne est intu' Pamphilu'? crucior miser!
eho non tu dixisti esse inter eos inimicitias, carnufex?
DA. sunt. SI. quor igitur hic est? CH. quid illum censes? cum illa litigat.
DA. immo vero indignum, Chreme, iam facinu' faxo ex me audies.
nescioquis senex modo venit, ellum, confidens catus: 855
quom faciem videas, videtur esse quantivis preti:
tristi' sceleritas inest in vultu atque in verbis fides.
SI. quidnam adportat? DA. nil equidem nisi quod illum audivi dicere.
SI. quid ait tandem? DA. Glycerium se scire civem esse Atticam. SI. hem
Dromo, Dromo. DA. quid est? SI. Dromo. DA. audi. SI. verbum si 860
addideris . . ! Dromo.
DA. audi obsecro. DR. quid vis? SI. sublimem intro rape hunc, quantum
potest.
DR. quem? SI. Davom. DA. quam ob rem? SI. quia lubet. rape inquam.
DA. quid feci? SI. rape.
DA. si quicquam invenies me mentitum, occidito. SI. nil audio.
DR. ego iam te commotum reddam. DA. tamen etsi hoc verumst? SI. tamen.
cura adservandum vinctum, atque audin? quadrupedem constringito. 865
age nunciam: ego pol hodie, si vivo, tibi

ostendam erum quid sit pericli fallere,
et illi patrem. CH. ah ne saevi tanto opere. SI. o Chreme,
pietatem gnati! nonne te miseret mei?
tantum laborem capere ob talem filium! 870
age Pamphile, exi Pamphile: ecquid te pudet?

Pamphilvs Simo Chremes

PA. Quis me volt? perii, pater est. SI. quid ais, omnium . . ? CH. ah
rem potius ipsam dic ac mitte male loqui.
SI. quasi quicquam in hunc iam graviu' dici possiet.
<ai>n tandem, civi' Glyceriumst? PA. ita praedicant. 875
SI. "ita praedicant"? o ingentem confidentiam!
num cogitat quid dicat? num facti piget?
vide num ei(u)s color pudori' ignum usquam indicat.
adeo[n] inpotenti esse animo ut praeter civium
morem atque legem et s<ui> voluntatem patris 880
tamen hanc habere studeat cum summo probro!
PA. me miserum! SI. hem modone id demum sensi, Pamphile?
olim istuc, olim quom ita animum induxti tuom,
quod cuperes aliquo pacto efficiundum tibi,
<eo>dem die istuc verbum vere in te accidit. 885
sed quid ego? quor me excrucio? quor me macero?
quor meam senectutem huius sollicito amentia?
an ut pro hui(u)s peccatis ego supplicium sufferam?
immo habeat, valeat, vivat cum illa. PA. mi pater!
SI. quid "mi pater"? quasi tu huius indigeas patris. 890
domus uxor liberi inventi invito patre;
adducti qui illam hinc civem dicant: viceris.
PA. pater, licetne pauca? SI. quid dices mihi? CH. at
tamen, Simo, audi. SI. ego audiam? quid audiam,
Chreme? CH. at tandem dicat. SI. age dicat, sino. 895
PA. ego me amare hanc fateor; si id peccarest, fateor id quoque.
tibi, pater, me dedo: quidvis oneris inpone, impera.
vis me uxorem ducere? hanc vis [a]mittere? ut potero feram.
hoc modo te obsecro, ut ne credas a me adlegatum hunc senem:
sine me expurgem atque illum huc coram adducam. SI. adducas? PA. 900
sine, pater.
CH. aequom postulat: da veniam. PA. sine te hoc exorem. SI. sino.
quidvis cupio dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme.
CH. pro peccato magno paullum supplici satis est patri.

Crito Chremes Simo Pamphilvs

CR. Mitte orare. una harum quaevis causa me ut faciam monet,
vel tu vel quod verumst vel quod ipsi cupio Glycerio. 905

CH. Andrium ego Critonem video? certe is est. CR. salvo' is, Chreme.

CH. quid tu Athenas insolens? CR. evenit. sed hicinest Simo?

CH. hic. CR. Simo . . SI. men quaeris? eho tu, Glycerium hinc civem
esse ais?

CR. tu negas? SI. itane huc paratus advenis? CR. qua re? SI. rogas?
tune inpune haec facias? tune hic homines adulescentulos 910
inperitos rerum, eductos libere, in fraudem inlicis?
sollicitando et pollicitando <eo>rum animos lactas? CR. sanun es?
SI. ac meretricios amores nuptiis conglutinas?

PA. perii, metuo ut substet hospes. CH. si, Simo, hunc noris satis,
non ita arbitrere: bonus est hic vir. SI. hic vir sit bonus? 915
itane adtemperate evenit, hodie in ipsis nuptiis
ut veniret, ant(e)hac numquam? est vero huic credundum, Chreme.

PA. ni metuam patrem, habeo pro illa re illum quod moneam probe.
SI. sycophanta. CR. hem. CH. sic, Crito, est hic: mitte. CR. videat
qui siet.

si mihi perget quae volt dicere, ea quae non volt audiet. 920
ego istaec moveo aut curo? non tu t<uo>m malum aequo animo feras!
nam ego quae dico vera an falsa audierim iam sciri potest.
Atticus quidam olim navi fracta ad Andrum eiectus est
et istaec una parva virgo. tum ille egens forte adplicat
primum ad Chrysidis patrem se. SI. fabulam inceptat. CH. sine. 925
CR. itane vero obturbat? CH. perge. CR. Tu -- is mihi cognatus fuit
qui <eu>m recepit. ibi ego audivi ex illo sese esse Atticum.
is ibi mortuost. CH. ei(u)s nomen? CR. nomen tam cito? Phania? hem
perii! verum hercle opinor f<ui>sse Phanium; hoc certo scio,
Rhamnusium se aiebat esse. CH. o Iuppiter! CR. eadem haec, Chreme, 930
multi alii in Andro tum audi[ve]re. CH. utinam id sit quod spero! eho dic mihi,
quid eam tum? suamne esse aibat? CR. non. CH. quoiam igitur? CR.
fratri' ifiam.

CH. certe meast. CR. quid ais? SI. quid tu ais? PA. arrige auris, Pamphile!
SI. qui credi'? CH. Phania illic frater meu' fit. SI. noram et scio.

CH. is bellum hinc fugiens meque in Asiam persequens proficiscitur: 935
tum illam relinquere hic est veritus.~ postilla nunc primum audio
quid illo sit factum. PA. vix sum apud me: ita animu' commotust metu
spe gaudio, mirando tanto tam repentino hoc bono.
SI. ne istam multimodis t<ua>m inveniri gaudeo. PA. credo, pater.

CH. at mi unu' scupulus etiam restat qui me male habet. PA. dignus es 940
cum t<ua> religione, odium: nodum in scirpo quaeri'. CR. quid istuc est?
CH. nomen non convenit. CR. fuit hercle huic aliud parvae. CH. quod, Crito?
numquid meministi? CR. id quaero. PA. egon huiu' memoria patiar meae
voluptati obstare, quom ego possim in hac re medicari mihi?
heus, Chreme, quod quaeri', Pasibulast. CH. ipsa <ea>st. CR. east. 945
PA. ex ipsa miliens audivi. SI. omnis nos gaudere hoc, Chreme,
te credo credere. CH. ita me di ament, credo. PA. quod restat, pater . .
SI. iamdudum res redduxit me ipsa in gratiam. PA. o lepidum patrem!

de uxore, ita ut possedi, nil mutat Chremes? CH. causa optumast;
nisi quid pater ait aliud. PA. nempe id. SI. scilicet. CH. dos, Pamphile, est 950
decem talenta. PA. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum, Crito;
nam illam me credo haud nosse.-- SI. quor non illam huc transferri iubes?
PA. recte admones: Davo ego istuc dedam iam negoti. SI. non potest.
PA. qui? SI. quia habet aliud magis ex sese et maiu' . R. quidnam? SI. vinctus est.
PA. pater, non recte vinctust. SI. haud ita iussi. PA. iube solvi, obsecro. 955
SI. age fiat. PA. at matura. SI. eo intro. PA. o faustum et felicem diem!

Charinus Pamphilus Davos

CH. Proviso quid agat Pamphilus. atque eccum. PA. aliquis fors[itan] me putet
non putare hoc verum, at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
ego d<eo>rum vitam propterea sempiternam esse arbitror
quod voluptates <eo>rum propriae sunt; nam mi immortalitas 960
partast, si nulla aegritudo huic gaudio intercesserit.
sed quem ego mihi potissimum optem, nunc quoi haec narrem, dari?
CH. quid illud gaudist? PA. Davom video. nemo est quem mallet omnium;
nam hunc scio mea solide solum gavisurum gaudia.
DA. Pamphilus ubinam hic est? PA. Dave. DA. quis homost? PA. ego sum. 965
DA. o Pamphile.
PA. nescis quid mi obtigerit. DA. certe; sed quid mihi obtigerit scio.
PA. et quidem ego. DA. more hominum evenit ut quod sim nactus mali
priu' rescisceres tu quam ego illud quod tibi evenit boni.
PA. Glycerium mea s<uo>s parentis repperit. DA. factum bene. CH. hem.
PA. pater amicu' summu' nobisDA. quis? PA. Chremes. DA. narras probe. 970
PA. nec mora ullast quin eam uxorem ducam. CH. num illic somniat
ea quae vigilans voluit? PA. tum de puero, Dave . . DA. ah desine!
solus est quem diligant di. CH. salvo' sum si haec vera sunt.
conloquar. PA. quis homost? [o] Charine, in tempore ipso mi advenis.
CH. bene factum. PA. audisti[n]? CH. omnia. age, me in t<ui>s 975
secundis respice.
tuos est nunc Chremes: facturum quae voles scio esse omnia.
PA. memini: atque adeo longum est illum me exspectare dum exeat.
sequere hac me: intus apud Glycerium nunc est. tu, Dave, abi domum,
propera, accerse hinc qui auferant. em quid stas? quid cessas? DA. eo.
ne exspecteti' dum exeat huc: intu' respondebitur; 980
intu' transigetur siquid est quod restet. CANTOR. plaudite!

EXITVS ALTER SVPOSITIVVS

PA. memini adque adeo ut uolui commodum huc senex exit foras>. 977a
CH. m o 978a

Pamphilvs Charinvs Chremes Davos

PA. Te expectabam: est de tua re quod agere ego tecum uolo.	980a
operam dedi ne me esse oblitum dicas tuae gnatae alterae.	981a
tibi me opinor inuenisse dignum te atque illa uirum. CHA. Ah,	982a
perii, Daue, de meo amore ac uita <nunc> sors tollitur.	983a
CHR. non noua istaec mihi condicio est, si uoluisssem, Pamphile.	984a
CHA. occidi, Daue. DA. mane. CHA. perii. CHR. id quamobrem non	985a
uolui eloquar:	
non idcirco quod eum omnino adfinem mihi nollem . . CHA. hem! DA. tace.	986a
CHR. sed amicitia nostra quae est a patribus nostris tradita	987a
nobis, aliquam partem studui adauctam tradi liberis.	988a
nunc cum copia ac fortuna utrique ut obsequerer dedit,	989a
detur. PA. bene factum. DA. adi atque age homini gratias. CHA.	990a
salue, Chremes,	
amicorum meorum omnium mihi ~agissime.	991a
quod mihi non minus est gaudio quam id <quod uolo>	992a
quod <abs te expecto et summo studio> abs te expeto:	993a
me repperisse ut habitus antehac fui tibi.	994a
CHR. animum, Charine, quod ad cumque applicaueris	995a
studium exinde ut erit tute existimaberis.	996a
id ita esse facere coniecturam ex me licet:	997a
alienus abs te tamen quis tu esses noueram.	998a
CHA. ita res est. CHR. gnatam tibi meam Philumenam	999a
uxorem et dotis sex talenta spondeo.	1000a